

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Temetőben.

— Gyermek sirja mellett. —

Letörettél gyenge bimbó,	Koporsóba vet a halál
Szülőknek reménye ;	Puha ágyat néked ;
Legszébb földi boldogsága,	De az Isten uj életre
Féltett szemefénye.	Föltámaszt majd téged.
Letörettél s itt a sirnál	Vissza ad Ó a szülőknek,
Zokog a mély bánat,	Oh adjon is vissza,
Oh a szülők szive csaknem	S legyen benned boldogságuk
Megszakad utánad.	Zavartalan, tiszta!

Addig pedig, oh jó Atyánk.

 Mig út e nagy óra :

Tekints e kis sirhalomnál

 Az itt zokogókra !

Törölgessed könnyeiket,

 S lefolyván ez élet :

Örvendjenek egeidben

 Kedvesökkel s véled !

Sántha Károly.

Az ihletés.

Az ihletésnek különböző nemei vannak, mint a költőé, a művészé, a feltalálói és fölfedezőé. Mindenik megegyezik abban, hogy az ihletés a lelket belőlről s nem kívülről érinti. De mindenik olyan ihletést nyer, a mely összhangban áll azzal, a mit kiki óhajt és keres. Mi alatt gondolatainkba elmélyedünk, a szikra meggyulad. A költő valamely költői tárgyra irányozza lelkét, de nem tudja megtalálni azt, a mit mondani óhajt. Egyszerre csak megvillan előtte az eszme és a szavak s az isteni gondolatot saját dallamába önti. Minden valódi költő ezt bizonyítja; legjobb műveiket nem vajudás szülte, hanem egy ismeretlen forrásból fakadtak. A mint írva van: „a szt.-lélek megtanította őket, hogy mit és hogyan szóljanak.“

A keresztény ihletés célja nem az, hogy megváltoztassa az emberi természetet, hanem hogy segítségül legyen annak minden irányban leendő kifejlesztésére. Nyilván van ez hasonló nyilatkozatokból, mint a Pál apostolé: „Isten nem adott nekünk félelemnek lelkét, hanem az erőnek, a szeretetnek és a józan elmének lelkét.“ Azaz a keresztény ihletés egyenlően kifejti az emberiség három elemét: a főt, a szívet és a kezet. Kifejti az értelmet — józan elmét adván. Kifejti a szívet — a szeretet lelkét öntvén abba. Kifejti a kezet vagy az akarat erélyét — mert az az erő lelke.

Némelyek azt gondolhatják, hogy én az ihletés eme befolyását kicsinylen, midőn azt ily alsóbb rendű dolgokkal való értelmi foglalkozással hasonlítom össze. De ha az egész emberi életet szentté kell tennünk és minden emberi cselekedetet a keresztény elveknek kell irányozniuk, akkor ezen isteni segílyre mindig szükségünk van. Jézus azt mondá, hogy az Urnak lelke volt rajta s nem csak azért küldetett, hogy a szegényeknek az evangeliumot hirdesse, hanem hogy a megtört szívűeket fölemelje és a foglyoknak szabadulást adjon. Szükségünk van az Isten lelkére minden jó cselekedetnél, hogy az minden igazságra vezéreljen, biztosítsa nemes és önzetlen érületünket s megőrizzen attól, hogy kísértetbe jussunk és rosszat tegyünk. Az ihletés más nemei különös tárgyakra szolgálnak, ez mindenre kiterjed.

A keresztény ihletés nem szül álmadozókat vagy rajongokat; kicsapongások abból nem származnak. A ker. ihletés összhangban van minden józan, észszerű és bölcs dologgal. Biztosítékul szolgál arra, hogy lélekben élhetünk, lélekben járhatunk, nem kevésbé, mint arra, hogy lélekben imádkozhatunk. A lélek segíthet minket arra, hogy cselekedeteinkben becsületesek, gondolatban és beszédben tiszták legyünk; az ítéletben belátást, a magaviseletben bölcseséget ad. A legmagasabb foku benső nyugalomra, önuralomra és józan magaviseletre indít. Ha kételkedtek ebben, tekintsetek Jézusra. A mint írva van, a lélek neki mérték felett adatott. A lelki életnek ő a legmagasabb példája, a kit valaha a földön ismertünk. De mily tiszta, nyugodt az ő tanítása, meny-

nyire gyakorlati, mennyire távol áll a rajongástól vagy fanatismustól. Beszéde mindig teljes, parancsai bölcssek, önmagának mindig mindenben ura.

A keresztény ihletés minden emberi lélekre tartozik. Más vallásokban az ihletést a próféták, papok, szentek és sibyllák nyerték, de a keresztény vallásban mindenki. Nemcsak a nagy szentek, nemcsak a próféták, hanem minden bűnös, a ki megtérésre igyekszik, minden önmagával küzdő lélek, a mely arra törekszik, hogy rossz szokásait levetkőzze, öreg és ifju és még az édes anya térdein imádkozó kis gyermek is részese lehet az ihletésnek. A kereszténységben nincs a szentségnek aristokrátiája; mindnyájan hiva vagyunk, hogy szentek legyünk, hogy Istenhez és az ő szeretetéhez közeledjünk. Mindnyájan szívesen látott tagjai vagyunk a legszélesebb humanitás alapján nyugvó egyetemes egyháznak.

A keresztény ihletés a legmagasabb igazságok felfedezése, a nagy elvek kijelentése és azoknak a mindennapi élet szükségéhez való alkalmazása. A keresztény országokban és egyedül ezekben nyilvánvaló a haladás a tudományban, a művészetben, az irodalomban; egyedül ezekben található az új felfedezések, az új találmányok és azoknak a mindennapi élethez és emberi haladáshoz való újabbnál-újabb alkalmazása. A keresztény ihletés mint jólét, segély és a béke forrása ömlik el rajtunk. Nincs nap, még óra se, a melyben erre a befolyásra szükségünk ne lenne és semmihez se kezdhetünk azon tudat nélkül, hogy munkánkban Isten szeretetét és világosságát birjuk szívünkben és gondolatainkban. „Midőn a szentlélek eljő minden igazságra elvezérel titeket.“ Minden igazságra — a történelem, a bölselem, a tudomány, a művészet igazságára. Az ember mindezekben az igazság szent lelke által vezéreltetik. A ki az igazságot szereti, minden igazságot szeret, minden igazság Istentől van.

J. Freeman Clarketól angolból.

F. J.

Rövid jegyzetek egy hosszú utról.

I.

Hála az isteni bölcseségnek és elismerés az emberi tudománynak, már oda jutottunk, hogy az ember egy néhány hét alatt annyi helyet bejárhat s oly sokat láthat, hogy, kivált irásban, hónapokig beszélhet róla. Budapesttől—Turinig, onnan Párisig, onnan Londonig, meg vissza bizony sok minden esik az ember útjába, a mit megjegyezzen. A t. olvasó már a czimből sejdítheti, hogy nekem nincsen szándékomban mind azt elmondani, a mi ezen az uton szemem elébe akadt. Ezt a számomra fennhagyott tér sem engedné meg. Jegyzéseim közlésével t. olvasóink érdeklődését, s lapunk fő czélját kívánom szem előtt tartani.

Az utas akár külföldről, akár a hazából menjen Budapestre, kénytelen megvallani, hogy olyan haladó város, a mely az öreg nagy orszá-
gokéval is versenyre kél s azt a maga ifjúságához képest jól kiállja.

Ebben a nyilatkozatban van bizonyos honfui elfogultság, de az irigység is kénytelen megadni, hogy nemcsak a természet, hanem az emberek is oly előnyöket adtak fővárosunknak, a melyek az utazóra sajátos benyomást tesznek. Budapestről nem lehet azt mondani, hogy olyan mint a többi kis fővárosok. Budapestnek megvannak a maga kitünőségei. Nem czélozunk ős Budára, melynek párja nincs, sem a tündéres Margit szigetre, még az ős Dunára sem, hiszen mindezeket jó részt ott kapta a város. Budapestet feltünővé teszi az a stilszerű építkezés, a mellyel csaknem minden évben egy-egy új utat, körutat, városrészt varázsol elé, remek köz- és magán palotákkal és műemlé-
ekkel.

A hires lánczhid s a Margit hid között van most rendkívüli zsi-
bongás. Julius első napján egy dunai hajóról pillantottam meg először
azt az óriásinak mondható munkálatot, a mellyel az új országházat a
földből kiemelték. Mind a terület, melyet elfoglaltak, mind a mun-
kaerő, melyet naponta ráfordítanak, mind az a kőanyag, a mely ott ha-
lomra van gyűjtve, oly felette nagy kiterjedésű, hogy az ember azt
mondja, hogy ha ezt az ország erejéhez mérték, s keresztül is tudják
vinni, akkor valóban tisztelettel kell meghajolni előtte.

Az unitárius embert az országháza nyomban a maga házára em-
lékezteti, s nincs mód, hogy fel ne keresse, ha már eddig eljutott. Az
épülő országháztól egy rövid ut egyenesen az unitárius templom épüle-
téhez vezet. Ezt a házat nevezem én az unitáriusok házának s óhajtom,
hogy mindenki magáénak tartsa. Ez a „mi“ házunk felette meglepett.
A mikor oda értem, már kezdett formásodni. A templom alapfalait már
tiszán kilehetett venni. Bizonyos örömezzet, nagy rész önbizalom és
erős reménység lepett meg, midőn a magyarországi első unitárius haj-
lékot oly környezetben láttam felemelkedni. Ha nem látnám, hogy ez az
egész város csak most, alig harmincz év alatt született, panaszos hangon
kellene kérdezni, hogy miért hogy annyi ideig hejléktalanok voltunk
e hazarészben? Így azt mondom, hogy éppen a maga idejében készül.
Korábban nem is lehetett, késni hiba lett volna. . . Ide később vissza
fogunk térni.

*

*

*

Aug. 2-án délután 4 órakor a budai vaspályaháztól zarándok utra
indult el, két vonattal, csaknem ezer (850) magyar. Mi is köztük vol-
tunk. Eszünkbe jutottak azok a régi idők, mikor az ország lakosságá-
nak egy nagy része arra szánta magát, hogy a Szent-földet megfogja
látogatni. Eddig csodáltuk ezt a szerfelett nagy áldozatot; most meg-
értettük. Valamint azokat a szent utasokat, úgy minket is az áhitat s a
kegyelet megszállva tartott s egy eszme elragadott. Éppen miként azok
nem, ugy közülünk sem a jelenben, hanem a multban élt mindenik. A

külömbőség csak az volt, hogy míg azok az emberiség szabadítója keresztjét keresték, addig mi népünk szabadítója jobb kezét reméltük megfoghatni, jós szavát óhajtottuk hallani. No még az a különbség is volt, hogy azok az ut szenvedéseit dicsőségnek tartották, mi pedig panaszra fakadtunk; ők sarujokat is levetették, hogy inkább érezzék a fájdalmat, mi elégedetlenek voltunk ha puha vánkosra nem dülhettünk. A mi személyesen minket t. i. engemet s az én, egész életre, kedves utitársamat illetett, teljesen meglehettünk 'elégedve, hiszen nyolcz ember helyén csak ötön voltunk s azok közül is egyik egy ev. ref. pap, kit úgy néztünk, mintha unitárius testvérünk lett volna gyermeksége óta; egy megyei hivatalnok, kinek párját a geographusok között nem ismerjük és egy járásbíró, ki a jó kedvű magyarok remek mintája; szóval a legjobb utitársak. Sergünk, a második vonat, 450 fő körül állott tizen-nyolcz 25-ös csapatban.

Elindultunkkor úgy véltük, hogy miként régebben, úgy most is a vidék gazdag bájait, az érő kalászt, a zsendülő szőlőfürtöket, s a hullámzó Balatont fogjuk vizsgálni kiválóbb érdekekkel. Két falu lepett meg. Alig egy órára Budától, a vonal baloldalán Martonvásáron, az unitárius gróf Brunsvik Géza roppant terjedelmű birtoka terül el. A gróf ezen a vidéken úgy ismeretes, mint a hazában egyik legelső minta gazda. Műkertjei, parkjai azt mutatják, hogy a gyakorlati gazdaszat mellett az uri kényelemre is nagy gondot fordít. Minthogy neje is unitárius, hihetőleg, nem sokáig fog hiányozni uradalmából az unitárius kápolna. Papja könnyen lehet akár a budapesti, akár a polgárdi. Polgárdi, az új ekklézia, a negyedik vagy ötödik állomás Martonvásártól. Közepes nagyságu falu, de térei terméssel gazdagon megvannak áldva.

Mikorra az édes hazából kiértünk, a nap lement, a táj elsötétült és mi álomba merültünk. Csak reggel ébredtünk fel az olasz határon, arra a kellemetlen hirre, hogy az utánunk következő kocsi tengelye ki-gyuladt. Egy órai késéssel fizettünk érte...

Az olaszokat meglehetősen beplántálta a vasút hazánkba is, de ezek után a törpe, fekete bőri, durva arczu emberek után nem kell megitélni az egész nemzetet. Az arc barnasága meg van jó részt, de az otthon jól létben élő olasz kedélyes, rokonszenves, szóval jó részt olyan, mint bármely mivel európai nemzet gyermeke. Minden nemzetnek megvan a maga faji jellege, de az európai civilizacionak is meg van a közös jellege mindenütt s ez az, a minek következtében csakhamar otthon érzi magát az ember idegenek között is. A félelem, nyugtalanság, tartózkodás érzet soha egy perczre sem bántott minket, sőt egy velencei kis vezető fiut, meg házigazdáinkat úgy néztük, mint régi jó ismerősinket s kedves barátainkat.

Velenczébe délután 3 órakor egyszerre érkezett meg az egész karaván sereg egy vonattal. De erről már csak a közelebbi alkalommal.

Boros György.

Péter istenvolta.

— Legenda. —

Krisztus egyszer egy szép reggel
Utra indul szent Péterrel.
Nem lovon vagy számárháton
Mentek át a rónaságon,
Hanem csak úgy gyalog szerrel,
Mint szokott a szegény ember.
Lassu e mód, de biztosabb
S hozzája még gyönyört is ad.
Amde Péter szép eszével
Ezt az előnyt nem éri fel.
Bár nem mondja, de mutatja,
Hogy a gyaloglás untatja,
Sőt úgy titkon egyre sohajt
Elárulva azt az óhajt:
Hej ha volna, módja volna,
Felülne egy délczeg lóra,
Puha nyereg, biztos kengyel . . .
Ugy haladna kényelemmel!
A számár sem megvetendő,
Rajta az út megtehető:
Biztos léptü szelid állat
Széles háta, jó kínálat.

Krisztus a sok sohajt hallva
Végre is csak megsokallja,
Hátra néz hű Péteréhez
S hozzá kezd ily szép beszédhez:
„Tudom, ne is mond te nekem,
Sohajtásod mire véljem:
Felült Laczkó a nyakadra,
De ha délczeg ló akadna,
Vagy ha az nem, hát egy számár,
Akkor, tudom, nem sohajtnál.
Pedig ti is jól tudjátok,
Hogy nincs annál nagyobb átok,
Mint mikor a zabos lóra
Néha rá jön a bolondja:
Útöd, vered, mind hiába,
Szépen ott hagy a hinárba.
Hát még az a számárféle
Hogy ha a vizpartra ére
S tükörében megpillantja,
Hogy a füle milyen kajsza:

Legyen ember, ki bir vele,
De a vízbe nem mén bele.
Sok boszuság, semmi siker,
Gyalog megyek, ha menni kell.
Mert ha szól a kis pacsirta
Siró dalát sirva-ríva,
S tavaszi lég illatárja
Egész valóm által járja,
Vagy ha kéklő hegyek orma
Mintha hína, mintha vonna,
S a lehunyó nap korongja
Int felém szép búcsuzóra :
Nem is érzem, hogy a lábam
Elfáradt az út porában,
Erős szívvvel, biztos hittel
Megyek tovább, ha menni kell.“

Péter hallva e beszédet
Elfogja a szégyenérzet
S tovább megyen
Völgyön, hegyen ;
Elöl az Úr
Ó meg hátul
Ballag lassan elmélyedve
Gondolatit összeszedve.
Nem érdekli vidék bája,
Kis madárkák vig danája,
Mosolygó nap, hó sugarak,
Virágkelyhén gyémánt harmat . . .
Ó csak eggyel tépelődött,
Egy gondolathoz szegődött :
Hogyha ő most Isten volna,
Beh másképpen folyna dolga !
Megmutatná, hogy kellene
A világot szedni rendbe.
Volna bőven a szegénynek,
A gazdagtól nem kérnének.
A fazékba ünnepnapra
Főne a tyuk jó falatra.
S hogy ha éppen utazni kell,
Tehetné nagy kényelemmel,
Nem lovon vagy szamar hátán,
Hanem ékes hintó párnán. —
E gondolat ugy elfogja,
Ugy izgatja fokról-fokra,

Hogy egyszer csak — Uram ne tudd —
A száján a szó is kifut :
„Hej ha Isten nagy hatalmas
Enyém volna bár egy napra
Tudom akkor,“ s itt megakad,
Mint a hal, ki horogba kap.
Észrevette, nem jó volt a,
Mit a száján most ki monda.
Krisztus urunk inti egyre,
De csak földet visz a hegyre :
Minél inkább integeti,
Annál jobban tetszik neki,
Már Péternek... a gondolat,
Ugy hogy Krisztus bele fárad
S hogy teljék a kívánsága,
Péter alá trónt varázsla.
Aranyos trón, bársony párna
Szinte vakul, a ki látja.
De alig hogy ráül Péter
Nagy hatalmu kényelmével,
Jó egy asszony, tehát hajtott
A bornyával s arra tartott.
Kérdi Péter : „Hova, merre?“
„Hát csak ide, hát csak erre...
Legelőre a határra,
Lakjék jól a szegény pára.“
S avval egy párt reácsapott
S ismét hazafelé tartott.
„De hát asszony,“ kérdi Péter,
Mi lesz már most a tehénnel?
Ki viseli néki gondját?
Ki szoptatja meg a bornyát?
„A jó Isten“.— mond az asszony —
Nekem otthon dolgom vagyom.
Kenyért sütök estebédre
Hevitnem kell kemenczébe,
Kaszálónk van kinn a réten,
Meg kell lenni még a héten.
Nem folytatja tovább a szót,
Szép csendesén elballagott.
Szóla Jézus : Nó lásd Péter
Gondolj most már a tehénnel,
Te vagy Isten, reád hagyta
Vigyázz, hogy ne jöjjön bajba.
S a nyakába Szent-Péternek

Egy karikás ostor termett,
Hogyha szükség volna rája,
Legyen mivel dirigálna.
S im csak néhány pillanatra
Jön egy rakás bögöly fajta
S neki esik az állatnak,
Többé békén nem állhatnak:
Kunkoritott bojtos farkkal
Tehén, borju messze nyargal.
Zsong utánuk a sok féreg,
Eszi Pétert mérges méreg.
S mert a tiszte úgy kívánja
Ostort bontva neki vága.
Fut lihegve bokron, árkon
Túl a harmadik határon.
„Boczi, boczi!“ kiáltozza,
Már a mint a sorja hozza.
De azok ám nem figyelnek
Most a völgynek, majd a hegynek
Futnak, futnak
Ahogy tudnak,
És Szent-Péter
-- Nem venném fel
Legalább is száz forintér —
Tehént, borjat utol nem ér.
Itt átesik, ott bukdácsol
Szurva, tépve a bogáncstól.
Alig liheg, alig birja
Képzeltető nagy a kinja.
Öreg este lett, a mire
A ket állat szelidüle
S ő még nyargal, váltig nyargal
Észbomlasztó vad haraggal.
Be is érte utoljára
Bosszankodva hogy így jára.
Visszahajtá a két párát
S hallá Jézus dorgálását:
— Látod Péter, látod, látod,
Hogy tudnád te a világot
Ugy vezetni, a hogyan kell,
Mikor nem birsch egy tehénnel...?
A mit Isten reád biza
Az erőddelel ne élj vissza;
De tul se lépj a határon,
Szégyeneddé hogy ne váljon!

Végh Mátyás.

Emlékeimből.

V.

Körmöczi János.

(Folyt. és vége.)

Körmöczi Jánost 1812-ben az egyház általános bizalma a püspöki székre helyezte, az elhunyt erélyes Lázár István utódául.

Itt is erős lelkiületének, józan és helyes felfogásának, főpásztori lelkiismeretes és öntudatos eljárásainak, munkásságának, az ifúság célszerű nevelése, s az egész egyház ügyei felett folytatott éber örködésének nyomai, hathatós rendeletekben, levéltárban, jegyzőkönyvekben becses nevét messze időkre tiszteletben fogják tartani.

A tanári kar erősítését tekintette főczélul, ezért két versen tett körutat, hogy egyesek és gyülekezetek adakozásából állandó alapot (stabilis fundus) eszközöljön. És bámulatosan sikerült fáradhatatlan törekvése az időben, midőn a pénzválság (devaluacio) sujtotta s rövidítette meg a nép vagyoni állapotát (15—3-ra, 30—6-ra s így tovább szállott)

Egyszerre két derék tanárjelölt állott pályázatra az egyh. főtanács előtt Molnos Dávid és Fúzi János, mindkettő korának feltűnt hivatottja, s a vallásközönségnek méltó kegyeltje s büszkesége; kiket csakhamar követett az erős lelkiületű Sylvester György és közkedveltségű Székely Miklós. Ezekről, ha még élek, emlékeimet összeállítani s rövid korrajzban emléköket felujítani, óhajtásom, feltett czéлом.

A sors mostoha keze éppen élete delén törte meg a nagy lélek erős templomát: 1818-ban a kereszturi iskolában vizsgálatra, s onnan Oklándra zsinati gyűlésbe indult, kocsisát indulás előtt makaesség és késedelmezés miatt keményebb fenytéssel utasította rendre, ezért a paraszt vad boszus indulata a Torda felé lejtő dobogói roz uton szándékosan döntötte fel kocsiját a nagy kövek közé, oly szerencsétlenül, hogy a bukás és rázkodás következtében szenvedett főtörés halálig kísérő gyengeséget okozott, mely miatt az egész egyház a fájdalom és részvét könnyeit hullatta nagy vesztese felett.

Hiv és jó élettársa, akkor általános jó hírű orvos Barra testvére, fáradhatatlan gondos ápolása, s lelkiismeretes orvosi kezelése által anyira javult állapota, hogy elnöki és vizsgálati kötelességeket végezhetett. Lépten-nyomon segédkezett hiv felesége, ki hivatalos utazásai-ban is követte.

Emlékszem: mikor a kereszturi középiskolánkban tartott vizsgálaton az élénk figyelmű püspöknő csengő hangon tett kérdéseket s nyájas mosolyával helyeselte a feleleteket Nagyvárosi öltözetét s a vidékiektől messze különböző divatu kalapját mintha most is látnám s érczes hangját hallanám, a mint tőlem kérdezte: „te legkisebb létedre, miért ülsz legelől?” én ijedve felugrottam, s csak annyit felelhettem: a ta-

nitó ur (dominus proceptor) mondotta, hogy ide üljek“ — s erre a kedves szentánya, gyöngéden megcirogatva, mondá: jól van kis fiam.

De vissza térek e válságos állapotban a közigazgatás keretében felmerült reformmozanatokra, talán azokban is lesznek ma is figyelemre méltó adatok.

Körmöczi János búskomorságba mélyedett, de gondolkodni és írni nem szünt meg. Mindig író asztala mellett foglalkozva lehetett látni, azonban, hogy gyengélkedései miatt hátrány, mulasztás, vagy tévedés ne következzen ő maga hozta javaslatba, hogy az ekklesiák és belső emberek feletti rendelkezés — úgy az elhelyezés püspöki jogait — az iskolai igazgatóság mellett az egyházi képviselő Tanácssal együttesen és egyetértőleg gyakorolja. Ez a Főtanácsilag is helyeselt intézmény tizedeken át rendszeres kitartással fennállott.

De a leghasznosabb intézkedések mellett is akadtak békételenek, ellenzékiek s elégedetlen panaszlók, kiknek sikerült a képviselő Tanács ellen folytatott zugolódások által, éppen világi (laicus) tekintélyes consistorokkal az Ürmösi zsinaton kimondatni: „éljen a püspök a maga auctoritásával“ Ezen eredeti jögalapon állított határozati ajánlatot K. J. gyengült ereje érzetében csak egy feltétellel nyilatkozott elfogadni, t. i. ha a főtanács két bizalmi tanácsost nevez ki az erős tanári karból, mire Fűzi János közjegyző (generalis notárius) és Molnos Dávid, iskolaigazgató tanár (rector) nevezettek ki; így keletkezett a püspöki hivatalban a „trium viratus“, mely tartott a két biztosnak Körmöczit megelőzőtt haláláig.

Ez alatt felébredett egy ujítási, inkább javítási eszme. A vidéki haladó párt indítványozta, hogy a képviselő Tanácsba a fiatalabb nemzedékből is gyakorlás és ismeretszerzés, de szabadabb mozgalmakban sebesen haladó korszemlemben, (mit az unitárismus mindig éber figyelemmel kísért) emelkedés végett, vétessenek fel.

A képviselő Tanácsot: püspök, s vidéken lakó két fő gondnok mellett, Kolozsvárt székelő magosabb hivatali és öregebb tekintélyek és ügyvédek alkották. Az említett mozgalom következtében léptek be Farkas Sándor, Kovács István, Nemes József, Kelemen Lajos, ifj. Gyergyai Ferencz hitrokonok. Ezek vittek be a tanácssterembe, s tárgyalások sorozatába szabad elvű, korszerű javaslatokat, indítványokat, melyek felett sokszor kellett csökönös rögeszmékkal, s kiváltságos jogaikra önhitséggel hivatkozó öregbült tekintélyekkel szembe küzködni. De éppen e nemes küzdelemnek sikerült Brassai Sánuel, a már akkor országhirűvé magosult tudóst, a kolozsvári főiskolában megürült egyik tanári székre megnyerni és felültetni, kinek fellépésével az unitárismus e százában új korszak és átalakulás vette kezdetét, a tanárok és tanuló ifiúság közti bizalmasabb viszony, a nevelés-oktatás és iskolázási rend és módszer javítása, emelkedése, szóval a tökéletesebb fejlesztés miveleteiben, s akkora mérvű haladással, hogy fő-, közép- és felekezeti aliskoláinkban elsőbbséggel dicsekedhettünk, melyeknek ma is méltó

elismerést érdemlő nyomai látszanak. Ekkor született kolozsvári iskolánkban az önképző kör, vagy az olvasó társulat, mely ma oly szép és áldásos eredményeknek örvendezhet.

Ez idők alatt nevededett az egyedül való fiu Körmöczi József értkoruvá s erősödött testben s lélekben a gyengélkedő apának gyámolául, s éltető segédül. A hiv feleség, s gondos anya elvesztésével még bánatosabbá lett a püspöki ház; de a jó fiu a háládatos kötelezettség érzetével, teljes odaadással és kitarással oldotta meg nemes feladatát. A Kolozsvárt székelő királyi főkormányhoz esküdt fel, akkor bizony tíz évig várakozó reménnyel irnoki állásban (cancellista) míg egy 100 p. p. forintos fizetéshez juthatott. Az egyházi Tanácsba is beeskettetett, s mint titkár, a püspöki teendőket s ügykezeléseket vezette óvatosan s kívánt tappintattal, egészen az apa haláláig.

Az idők és társadalmi viszonyok, a harminczas években megindult politikai rohamos mozgalmak újabb igényeket és szükségleteket idéztek fel, s az izgalmas körülmények érzékenyül hatottak az egyházi állapotokra is, úgy hogy az az előtti csekély fizetés mellett a püspöki és tanári állomás tarthatatlanná vált. Ezt érezték, s aggódva hordozták szívükön buzgó hitrokonaink. Volt egy hitrokonunk Istvánfi János, ismeretlen, visszavonult egyszerűségben rejtőzve, csupán hivatalának élve, mint az országos számvevő osztály munkás tagja, tisztje. A tevékeny buzgóságáról ismert idősb Gyergyai Ferencz ügyvéd fedezte fel Istvánfit, s birta rá, hogy egyházi ügyeinkben résztvegyen. Emlékezem, mily nehezen lehetett kivívni; de később ő lett, a statust és kolozsvári ekklesiát felemelő, félelmes bajjaiból kiszabadító gondnok.

Vizsgálat alá vette a közpénztár állását, s pénztárnoki számadásokat, melyekből felismerte az uri pénztárnokok gyakorolt önkényét, mely néha a tanárokat keserítve utasította el időtelt nyugtájokkal is. Istvánfi szakavatott vizsgálódása folytán, tüzetesen összeállított kimutatással jelent meg a Szent-Lászlói zsinaton, s felmutatta, hogy a közpénz ereje a fizetés javitást megbirja, de egyszersmind beterjesztette javaslatait:

a) A tömeges kamathátralékok, haladék nélkül minden személyes kiméletet mellőzve, szedessenek bé.

b) A sok apró levélkéken (czédula) álló ígéretek, alaptőkepenzек véteszenek szabályszerű kötelezvényekkel biztositva szorosabb kezelés alá pénztárnoki fizetés mellett.

c) Kik erre hajlandók nem lennének, a tőkepenz befizetésére szorittassanak stb.

Ezen javaslatok, püspök mellett kir. táblai elnök Daniel Elek és ítélő mester Augustinovics Pál főgondnokok elnökte alatt általános egyetértéssel határozattá lettek — és e biztos alapon a püspöki és tanári fizetés, váltó pénzről ezüst értékre emeltetett. A tanároké 300 = háromszáz forintra. Körmöczi János gyengesége tekintetéből nyilatko-

zott megmaradni az egyezer magyar forint ez előtti fizetéssel, minthogy a püspöki fizetés javítására nem rég keletkezett Pápai és Mikó kegyes alapítvány által már jelentékeny segélyezés lett folyóvá.

Ugy hiszem, hogy ama javaslatok végrehajtásánál előfordult nehézségek, kellemetlen surlódások s perlekedések alkalmából szülemlett az a szigorú határozati rendelkezés, hogy a pénztárból: „egyházi kötelezett hivatalnok, consistor, belső ember és ekklesia kölcsönt ne nyerjen, ne vehessen“; mely ma is érvényben áll, s időnként megújittatik.

Itt vette kezdetét a folytonos emelkedés, erőről-erőre haladás, mely az akkor és most közti nagykülönbséget felmutatja.

A múlt százdból ájtott szívós erőhatósággal rendelkező Kőrömczi János, élete 74-ik esztendejéből 14-et tanári, hatot püspöki hivatalának épelmével, közhasznú alkotó lelkesedéssel szentelhetett, melyekben a bekövetkezett reformoknak életmagvait nagy mértékben ő hintette el; de a balsors nehéz fellegeiből rázuhant vészár elborította életégét, gyászossá, siralmassá változtatta kedélyhangulatát, hogy csak bánatos szemlélője lehessen a nagyobb átalakulásoknak, melyeknek kezdeményezője ő volt. Rajta betölt az evangélium szava: „más a megvető, más az arató.“ E bus korlátoltságban nyögött, sohajtozott, míg 1836 december 13-ik napja örök nyugalomba helyezte

Temetését az egyházi képv. Tanács intézte. Decz. 15-én Kolozsvárt a templomban tartott rövid beszéd és ima után hült teteme a templom alatti sirboltba tétetett. Az ünnepélyes gyászszertartás Főtanácsi gyűlés alkalmára Kolozsvárt elrendeltetett és 1837 február 5-én két papi szónoklat tartással végeztetett, ugyanakkor az ekklesiák is temetési szertartást rendeztek és ünnepélyesen végeztek.

Én pedig Kolozsvárt mindkét alkalommal fájó részvétellel tettem papi szolgálataimot, s most félszáz mulva is hasonló fájdalmas érzelmekkel ujitom fel a derék ember viszontagságosan átélt élete korrajzatát.

Gyöngyösi István.

Egyleti élet és munkásság.

„Rosz hír“. Múlt számunkban számadatokra utalva, kimutattuk, hogy a székely-kereszturi algyimnasium jövője iránt alapos aggodalmunk van, mivel a vall. és közokt. ügyi miniszter ur a 6-ik tanár beállítását sürgeti holott az 5-ik tanár fizetése sincsen biztosítva. Sajnálattal bár, de a rossz hírt fenn kell tartanunk, s ki kell bővítnünk azzal, hogy a miniszter ur az egyh. főhatóság ajánlatát, hogy ottani pap-tanárunk rendes tanárnak átvétessék, nem fogadta el, s újból is követeli a 6-ik rendes tanárt. Honnan, hogy és mi módon álljon szembe az unitárius egyház ezzel a követeléssel, az a fontos kérdés, s erre kell hogy feleljen a legközelebbi Főtanács. A székely-kereszturi gymnasium velünk

együtt minden unitáriust nagyon kell hogy érdekeljen. Jóvó sorsa felett most kell dönteni. Kérünk minden egyház tanácsost, hogy jöjjön el a sept. 1-én kezdődő gyűlésre s érvényesítse befolyását. Különösen reméljük, hogy az iskolai gondnokság, a tanári kar s az érdekelt egyh. körök ott fognak lenni az eldöntésénél annak a nagy kérdésnek, hogy az 5-ik osztály bezűntetését ellehet-e kerülni?

Vilonyán, Veszprém megyében legközelebről egy unitárius fiók-egyházközség alakult mintegy 60 lélekkel. A fiók-egyház polgárdii s. lelkész Simó János gondozására bízott. Imaházról gondoskodva van; az istentiszteletek aug. hónapban megkezdődnek, s az egyház megalakulásáról a legközelebbi főtanács elébe felterjesztés fog tétetni.

A jég. Borzasztó jég és vihar dult augusztus hónapban hazánkban, s ez elől nem menekülhettek hiveink sem Homoród vidéki tudósítónk leírásából szomoruan látjuk, hogy Kénos, Lókod, Gyepes, Keményfalva, Abásfalva és Szt.-Márton szenvedtek nagy mértékben. Gyepesen, Keményfalván és Abásfalván semmi sem maradt a termésből s a többiben is csak itt-ott egy-egy kevés. Mindezekben a falukban az ekklésiák és belső emberek is érzik a csapást, mert nem kaptak képét. Egy pár helyen pénzzel fogják megváltani, de másutt a roncsalékból szándékoznak fizetni, a mi teljesen egyenlő a semmivel Bizonny terhes állapotra jutottak! Nem hallgathatom el azt a sajnos körülményt, hogy biztosítva szinte semmi sem volt. A belső emberek közül csupán a szt.-mártoni mester biztosított. Ha megértené a nép, hogy ily állapotban legnagyobb segítség a biztosítás, mennyi bajnak eleje volna véve. Dicsérettel említem meg Recsenyédet, hol a belső emberek buzdítására csaknem mindenki biztosított. — cz.

Nyikó vidéki tudósítónk A.-Siménfalva, Szt.-Ábrahám, Solymos és Kede falvakról ír hasonlót. A termés különbben is csak közepes volt s így már az őszi termésből a vetőmagon kívül nagyon kevés maradt a gazdáknak, s a belső emberek sorsa is nagyon szánandó. Midőn e szomorú tényeket részvétellel feljegyezzük, két tanuságot vonunk ki: a) minden belső ember biztosítsa a termését és biztosítsa a hiveivel is. b) Minden belső ember járjon abba, hogy a kepe megváltása vitessék keresztül.

Vargyas. Mult számunkra elkésve vettük a tudósítást, hogy Vargyason június 2-án szép multságok volt a tanuló gyermekeknek a vargyasi erdőben. A szülők s felnőtt ifjak is nagyrészt kimentek. Daniel Gábor főispán, Daniel Lajos nagybirtokos és családja szintén megjelentek. A gyermekek több szép dalt énekeltek két szólamra. Gyertyánfi János ur egy egész kemencze kalácscsal, Daniel Lajos ur egy nagy pakk czukorral ajándékozták meg a gyermekeket, kik bizonyul sokáig fognak emlékezni erre a napra.

t. — cz.

Végh Mátyás dolgozó társunktól ismét egy legendát közlünk: „Péter Istenvolta“ czim alatt, melyet szerző a brassói unitáriusok t á r-

sas estélyén f. évi jul. 7-én olvasott fel. Megvagyunk győződve, hogy ez is olyan kedvelt leend, mint elődei.

A Nagy- és Nyiko vidéki dalkör Korondon dalestélyt rendezett. A Petőfi emlék-oszlop-alap javára 50 frt tiszta jövedelem gyűlt be. Szép eredmény, dicséretére válik az ifju és lelkes dalkörnek.

A Siménfalván a templom javítása be van fejezve. Adományból 600 frtnál több gyűlt be. Törlesztetlen csak 70 – 80 frt. „Ujév napján még nem álmodtuk s már készen van“ s ez eszembe idézi szeretett püspökünk egyik mondását: — írja tudósítónk — „Ne mondja nekem senki, hogy a nép vallásossága hanyatlak: csak lelkitáplálék kell neki s vallásos.“ Legyünk lelkesek, ha lelkesíteni akarunk. Mi négy év óta 1800 frtot így már kiadtunk. — h.—n.

Az ekklésiából. (Folyt.) Mész kőn 24 gyermek nem jár iskolába, a kiket az esperesi vizsgáló szék átadott a községi előljárásának. — Ugyanott Gálfi Ferenczné, Szólga Mózesné, Szólga Jánosné, Gálfi Tamásné, Borbély Györgyné, ifj. Halmágyi Jánosné, Gálfi Danini, Halmágyi Daniné Szt. Mihály napjára egy új palástot csináltattak a papnak. Biró Andrásné és Gál Istvánné a szöszékre takarót adtak. Kedves ajándék. Szép tett. — Várfalván a kepe hátralék behajtásáért szolgabíróhoz kellett folyamodni s az ekklésiai munkát sokan nem teljesítik. Nem mutat vallásos buzgóságra! — A I-J á r á b a n a kántor fizetése jó részt hátralékban van. Elég hiba! (Folytatjuk).

Az „Unitárius Közlöny“ jelen és mult évi folyamából teljes példányokkal szolgálhatunk.

Hazánk és a külföld.

Manchester New College, az unitáriusok első theologia, akadémiaja már költözködik át Oxfordba. A tantermek régóta üresek, könyvtár helye is üres s így hát londoni pályafutása 37 év multán bevégeződött. Felette nevezetes ránk nézve is ez az időszak. Az intézet Londonba helyezése (1852) után egy néhány évvel 1859-ben már a mi embereink Ferencz József és Buzogány Áron egy pár hónapig látogatói voltak; s azután 1860-on kezdve, mint rendes hallgatói, töltöttek ott 2—2 évet Simén Domokos, Benczédi Gergely, Uzoni Gábor, Kovács János, Derzsi Károly, Péterfi Dénes, Boros György, Varga Dénes, Gál Miklós (3 évet) és Csifó Salamon (3 évet). Második otthonunk már helyet cserélt, s új erővel új kísérlethez fog. Meglepő az az áldozatkészség, a mellyel támogatják. Új épületet akarnak építeni, templommal együtt s erre 450 ezer forintra van szükség. Ebből 284 ezer meg van ígérve, a többiért az intézet barátaihoz fordulnak. Ilyenek nálunk is vannak, a felhívás nekünk is szól. Az aláírást megnyitjuk a Boros György tanár aláírásával egy font sterlinggel vagyis 11 frt 50 krral.

Egy angol uraság közhírré tette, hogy 5 sterling fontot vagyis 60 frtot fog adni bárkinek, a ki a bibliában megtalálja akár a

„háromság“ szót, akár ezt: „három személy egy Istenben“, akár ezt: „atya, fiu, szent lélek egy Isten“, akár ezt „három egy istenség.“

Londonban egy újabb számítás szerint a templomba járó, tehát felnőt t unitáriusok száma, a gyermekeket nem véve, 20,000 és mintegy 30,000 azoké, a kik nem használják ezt a nevet.

Halottak emléke.

Incze Mihály kedves emlékű halottunkban a régi jellegű embereink talán utolsóját veszítettük. Született 1796-ban s meghalt 1889 aug. 14-én. Iskolánkból régebben kikerült emberek jellege volt a szorgalmas munkásság és szerény takarékosság. E jelleg jól talált polgári és vagyoni viszonyaikhoz; érezvén, hogy önerejükre vannak utalva, e kettővel iparkodtak magoknak utat törni a társadalomban. Incze Mihálynak ifjusága és férfikorának első része össze esvén nemzetünk ébredési korával, e két tulajdonság előtt széles mező tárult fel.

Szerény székely birtoka mellett munkássága gyümölcsén végezte tanulmányait s tartotta fenn magát, míg hosszas díjtalan szolgálat után a Guberniumnál fizetést kaphatott.

Szerény keresményéből nemcsak tisztességesen megélt, hanem ön mivelődésére is fordíthatott. A Kolozsvári Casinonak ennek fennállása óta tagja volt; a magyarországi nevezetesebb országgyűléseken mindig megjelent, ha másolással kellett is a szükséges költséget megszereznie. Tehetségéhez képest minden országos és egyházi mozgalmakhoz áldozatkészséggel járult. Szorgalmával és takarékoszággal gyűjtött vagyonából még életében 3600 frtot adott növelési és egyházi jótékony czélokra; kolozsvári iskolánk olvasó társaságát évek hosszu során minden évben jelentékenyen segedelmezte; halálakor 600 firttal megajándékozta. Örvidenénk, ha szép életét követésre méltó például használná az ő jótéteményeit élvező ifjuság.

—i.

TARTALOM.

Temetőben. (Költemény.) Sántha	Péter istenvolta. (Legenda.) Végh
Károly 157	Mátyás 162
Az ihletés. F. J. 158	Emlékeimből. V. Gyöngyösi I. . . 166
Rövid jegyzetek egy hosszu utról.	Egyleti élet és munkásság . . . 169
I. Boros György 159	Hazánk és a külföld. 171
	Halottak emléke 172